

(3) ניהול כספים. במחלקת הכספים נבדקו ניהול החשבונות וביצוע התקציב; הביקורת עמדה במיוחד על דרכי ההכנה והביצוע של סעיפי תקציב הפיתוח המתחסיס לפעולות משרד הדתות (בניינים לצרכים דתיים). הצבענו על הצורך שמשרד הדתות יבדוק בקפדנות את מידת האפשרות של ביצוע פעולות הפיתוח; מן הצורך שבדיקה זו תיעשה בעת הכנת התקציב ובמיוחד בעת ההחלטה על מתן ההלוואות במסגרת זו.

IV. משרד החינוך והתרבות

א. פעולות הביקורת

הביקורת הקיפה את המחלקה לכוח אדם בהוראה והמחלקה לתקן וארגון בתי ספר; המחלקה לחינוך ותרבות לערבים; המחלקה לחינוך גופני והיחידה המפקחת על פעולות הגנ"ע; המרכזיות הפדגוגיות, שבהן מרוכז חומר להשתלמות מורים ומפקחים; מחלקת התזונה; המחלקה להנחלת הלשון; מחלקת העתיקות; מחלקת הכספים; חוליית הביקורת; האפסנאות והמשק של המשרד. בלשכות של משרד החינוך והתרבות במחוזות תל אביב, חיפה והצפון נבדקו סדרי העבודה וסדרי הפיקוח על בתי הספר.

ב. ליקויים שלא תוקנו ופגיעות

(1) ארגון בתי הספר ותנאי העבודה של מורים

עד סוף חודש אפריל 1954 טיפלה מחלקה אחת גם בעניינים הקשורים בארגון בתי ספר וגם בעניינים האישיים של המורים לסוגיהם השונים. במאי 1954 חוסלה המחלקה, ולשם ייעול הטיפול הוקמו שתי יחידות נפרדות והן – המחלקה לתקן ולארגון (בתי ספר) והמחלקה לכוח אדם בהוראה. הביקורת, שנערכה בשתי המחלקות, העלתה:

(א) תפקיד הרישום בכרססת המורים (ימי מחלה, איחורים וחסורים של מורים), שלפי ההסדר המתוכנן הועבר למחוזות, עדיין אינו מבוצע במחוזות, ועל ידי כך הופסק לתקופה לא קצרה ניהול רישום זה.

(ב) הצעות התקנים של בתי הספר לשנת הלימודים תש"ו (1954/55) ומצבות בתי הספר המשמשות יסוד לחישובי המשכורת של המורים הוגשו ואושרו באיחור רב; איחורים אלה גרמו בין השאר הלנת משכורת והפרעות במהלך הסדיר של הלימודים.

(ג) נקבעו מקרים רבים של פיגורים ממושכים בתשלום המשכורות, שגרמו בחלקם הגדול מחמת איחורים בהעברת המסמכים הדרושים בשלבים השונים. האיחורים בלטו בעיקר במקרים של כניסת מורים חדשים.

(ד) הוראות תשלום של משכורות ותוספות לסוגיהן הוצאו על ידי עובד אחד, בלא שנבדקו על ידי עובד אחר.

(2) מחלקת הכספים

הביקורת במחלקת הכספים של משרד החינוך והתרבות, שנערכה בחודשי מאי – יוני 1955, העלתה פיגורים בהכנת התשלומים וביצועם. פיגורים אלה גרמו בעיקר מחמת מבנה ארגוני לקוי וחוסר פיקוח: פעולות כספיות מסוימות אינן מבוצעות על ידי מחלקת הכספים אלא על ידי יחידות אחרות של משרד החינוך; חוסר פיקוח בתוך מחלקת הכספים מתבטא למשל בזה, שהשוברות שהוכנו לתשלום על ידי עובד אחד אינם נבדקים על ידי עובד אחר. לתיקון ליקויים אלה דרושה חלוקה חדשה של התפקידים בתוך יחידות המחלקה והגברת הפיקוח הפנימי.

(3) פעולות המחלקה לחינוך ערבי

לגבי בתי הספר של בני המיעוטים ממלאת המחלקה לחינוך ערבי את התפקידים, שמחלקות שונות (כוח אדם, תקן, פיקוח מרכזי) מבצעות לגבי בתי הספר היהודיים. בידי מנהל המחלקה

לחינוך ערבי ניתנו אפוא לגבי בתן ספר ערביים הסמכויות הקשורות בתקנות בדבר סדרי הפיקוח על מוסדות חינוך ממלכתיים ומוסדות חינוך ממלכתיים דתיים. הוצאות החזקה של בתי הספר האלה מכוסות מכספי מס ארנונה מיוחדת. הביקורת העלתה, שגבויות הארנונה בכמה מקרים לא נתבססו על רשימות שלמות ומעודכנות ושהפיקוח על השימוש בכספים היה לקוי.

ג. ממצאי ביקורת שונים

(1) חוליית הביקורת של משרד החינוך והתרבות. משרד החינוך והתרבות הקים תוך שיתוף פעולה אמיץ עם משרד מבקר המדינה חוליית ביקורת לבדיקת הסדרים המינהליים, הכספיים והמשקיים במוסדות החינוך – בגני הילדים ובבתי הספר היסודיים (ראה דו"ח שנתי מס' 5, עמ' 156). בחודש נובמבר 1954 התחילה החוליה בעבודתה, והגישה מזמן לזמן דו"חות על תוצאות בדיקותיה. פעולתה מהווה התקדמות ניכרת במערכת הפיקוח על מוסדות החינוך.

חוליית הביקורת הצביעה על ליקויים בעיקר בקביעת מספר התלמידים, בעריכת דו"חות על תנועת התלמידים ובטיפול בדו"חות אלה.

משרד מבקר המדינה הציע להסיק מממצאי חוליית הביקורת את המסקנות הבאות:

(א) בראשית שנת הלימודים יש לקבוע באופן שיטתי, תוך שיתוף מלא עם רשויות החינוך, את מספר התלמידים הנוכחים למעשה בלימודים.

(ב) מן הצורך להקפיד, שמונהלי בתי הספר יגישו בקביעות דו"חות חודשיים מיד אחרי תום החודש, ושהמפקחים האחראיים יטפלו בהקדם בתוכן הדו"חות האלה.

(2) מחלקת התזונה. הפעולות הכרוכות בהזנת ילדים ובהוראת התזונה מרוכזות במשרד החינוך והתרבות (ראה דו"ח שנתי מס' 5, עמוד 155). בשנה הנסקרת עמדה הביקורת במיוחד על צורת הדיווח של הרשויות המקומיות על הפעולות הכספיות והמשקיות של מפעלי הזונה המקומיים. הדו"חות החודשיים, שהמחלקה דורשת מהאחראיים למטבחים בכל הארץ הם מקיפים ומסובכים עד כדי כך, שבמקומות מסוימים אין עובד מסוגל למלא את הטפסים בבדיקות הדרושה ולהגישם במועד; לעתים הופסק על ידי המשרד תשלום ההקצבה להחזקת המטבחים מחמת הליקויים והאיחורים בדיווח.

משרד מבקר המדינה ניגש לעיבוד הצעות לפישוט הדיווח, וכהסדר ביניים הציע, שבמקרים של איחורים או ליקויים בדיווח אין להפסיק את התשלום אלא לתת מפרעות.

(3) הטיפול בהלוואות. בשנת 1954 קבע משרד מבקר המדינה ליקויים בסדרי גביית ההלוואות, שניתנו לתלמידים באולפנים ובקורסים המקוצרים המיועדים להכשרת מורים. נקבע, שהמשרד לא עשה פעולה יוזמה וסדירה לשם הגבייה (ראה דו"ח שנתי מס' 5, עמ' 157). ביקורת גורספת העלתה, שהמשרד אמנם ניגש לגבייה שיטתית של ההלוואות, אבל נתברר, שב-60% מהמקרים אין סיכויים לגבות את הכספים, כיוון שמחמת חוסר פרטים במסמכים אין אפשרות למצוא את כותבתם של מקבלי ההלוואות. עתה, לפי הצעתנו, נרשמים מספרי תעודת הזהות של מקבלי ההלוואות בשטרות, ועל ידי כך תשופר גביית הלוואות כאלו בעתיד.

(4) פיזיווי פיטורין של מורים. תוך ביקורת במחלקת הכספים עמדנו על הצורך בהחשת הטיפול בפיזיווי הפיטורין של מורים, שפוטרו עם הפעלת חוק החינוך הממלכתי, תשי"ג-1953.